

ภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา
เพื่อสร้างความทันสมัยที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่ง

REPRESENTATION OF RURAL PEOPLE'S RESPONSES TO DISCOURSE
OF EDUCATION DEVELOPMENT FOR MODERNIZATION THROUGH
THAI COUNTRY SONGS

วิภาวี ฝ่ายเทศ*

Wipawee Fivetes

สิริวรรณ นันทจันทูล**

Siriwan Nuntachantoon

Received: 2020-10-06

Revised: 2020-12-29

Accepted: 2020-12-31

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่ง โดยศึกษาจากเพลงลูกทุ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2507 จนถึง 2562 จำนวน 156 เพลง ที่เจาะจงเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างเพราะมีเนื้อเพลงสื่อถึงประเด็นความคิดด้านการศึกษาในสังคมไทย และเป็นเพลงที่รวบรวมได้จากเว็บไซต์สารบันเทิงยอดนิยมต่าง ๆ และเอกสารเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่ง การวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิด เรื่อง การนำเสนอสัญลักษณ์ภาพตัวแทนตามทัศนะของแฟร์คลัฟ (Fairclough) ซึ่งมองว่าวาทกรรมเป็นเหตุให้เกิดการเลือกนำเสนอโครงสร้าง และรูปแบบการจัดโครงสร้างทางภาษาตามทัศนคติ คุณค่า อุดมการณ์ อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อโลก

ผลการวิจัยพบว่า ภาพตัวแทนส่วนใหญ่เป็นการยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา เนื้อเพลงลูกทุ่งนำเสนอภาพตัวแทนที่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา สรุปได้เป็น 7 ชุดความคิด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์กำหนดระดับทางสังคม 2) การเข้าศึกษาในระบบทำให้มีความสุขจากการได้พบรัก 3) การเรียนต่อในระดับสูงขึ้นยิ่งมีอนาคตที่ดีขึ้น 4) การใช้อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ด้านการศึกษามาเทียบเคียงการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต 5) การไปศึกษาเล่าเรียนในเมืองหลวงหรือเขตเมืองเป็นการลงทุนที่ไม่สูญเปล่า 6) มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นเป้าหมายในอุดมคติของชาวชนบท และ 7) การศึกษาทำให้ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตและมีโอกาสอยู่ในเมืองหลวงที่ทันสมัย ในขณะที่เดียวกันก็พบว่ามีภาพตัวแทนที่ด้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา อยู่ 7 ชุดความคิด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) การไปเรียนแล้วเสียคนหรือเอาดีไม่ได้ 2) สถานะของครูในสังคมชนบทไม่ดี 3) คุณภาพการศึกษาในชนบทยังไม่ได้มาตรฐาน และขาดประสิทธิภาพ 4) การวิพากษ์ปริญาหรือความเป็นบัณฑิตว่าไม่มีคุณค่าหรือไม่สามารถ

* นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นำไปใช้ประโยชน์ได้เท่าการเรียนรู้ในชีวิตจริง 5) การเข้ารับการศึกษาดังกล่าวกับความยากลำบากของครอบครัว 6) เกณฑ์ด้านระดับศึกษาสร้างปัญหาให้กับชาวชนบทในการหางานทำและขาดโอกาสก้าวหน้าในสายงาน และ 7) บัณฑิตบางคนไม่มีคุณธรรม

คำสำคัญ: เพลงลูกทุ่ง, ภาพตัวแทน, ชาวชนบท, การพัฒนาการศึกษา, การสร้างความทันสมัย

ABSTRACT

The objective of this research paper was to study the representation of rural people's responses to discourse of education development for modernization through Thai country songs. The 156 country songs from 1964 to 2019 were selected by purposive sampling, specifically of which the lyrics convey the idea of education in Thai society. The samples were collected from various popular entertainment websites and documents about country music. The conceptual framework of this research was based on the semiotic representation of Fairclough which considered discourses as the reason for choosing to use language structure and language organization form based on attitudes, values, ideologies and emotions of a person interacting with the world.

The results of the research showed that most representations of rural people's responses inform the domination of education development discourse for modernization in rural society. The dominant discourse legitimated by representations in Thai country songs consist of 7 conceptions, in descending order, namely 1) education level is a criterion for social classification, 2) school attendance paves the way to happiness from finding love, 3) higher education is a guarantee of a better future, 4) the conceptual metaphors in formal education are used to be compared to learning through life experiences, 5) studying in the capital or urban areas is an investment that is not wasted, 6) Ramkhamhaeng University is an ideal target for rural people, and 7) education makes lifestyle changes and opportunities available in modern capital cities. At the same time, anti-discourse representations reveal 7 conceptions, in order from highest to lowest, namely 1) going to school is the cause of degenerate behaviors or incapability, 2) the status of teachers in rural society is inappropriate, 3) quality of education in the rural area is not yet standardized and lack of efficiency, 4) possessing bachelor's degree or being pundit is considered unworthy or incompetent comparing with learning from real life experience, 5) attending education has to be exchanged with the difficulties of the family, 6) the education level criteria make problems for rural people in finding work and lacking opportunities to progress in the field of work, and 7) some graduate does not achieve moral standard.

Keywords: country song, representation, rural people, educational development, modernization

1. บทนำ

การศึกษาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศตามแนวคิดการสร้าง ความทันสมัย (modernization) ที่มีเป้าหมายความสำเร็จทางเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ประเทศไทยกำหนดแนวคิดนี้เป็นนโยบายหลักในการพัฒนาประเทศ มาตั้งแต่แรกเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี 2504 การพัฒนานี้ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาหลังยุคสงครามโลกครั้งที่สองที่สถาปนาอุดมการณ์ การพัฒนาสู่ความทันสมัยในความหมายของตนขึ้นเป็นกระแสหลัก วิธีการเผยแพร่ให้กลายเป็นอุดมการณ์ ของแต่ละประเทศลงไปจนถึงในระดับท้องถิ่น คือ การใช้ “วาทกรรม” ยกระดับให้การพัฒนาสู่ความทันสมัยมี สถานะและสมรรถนะการพัฒนาสูงกว่าอุดมการณ์อื่น ๆ ด้วยการใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีและเทคโนโลยี การผลิตที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาที่เห็นผลแตกต่างอย่างเป็นรูปธรรม และมีภาพของความเจริญของ ประเทศตะวันตกเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ประสบผลความสำเร็จ การสร้างความทันสมัยหรือคำที่ สำนักงานราชบัณฑิตยสภาใช้คือ “การกลายเป็นสมัยใหม่” นั้น มีฐานคิดคือ ประเทศด้อยพัฒนามีความล้าหลัง กว่าประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศเหล่านั้นจะเจริญได้ก็ต่อเมื่อได้กลายเป็นสมัยใหม่ขึ้นทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม¹

วาทกรรมถูกใช้เป็นกลยุทธ์การครอบงำเชิงวัฒนธรรมยุคแห่งความทันสมัยนี้ เป็นการใช้อำนาจที่ดู เหมือนไม่ใช่อำนาจ ความหมายของวาทกรรมตามแนวทางของ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นักปรัชญา ชาวฝรั่งเศส คือ ระบบ และกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตน ของเราเอง นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง จนกลายเป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse)² วาทกรรมเป็นเรื่องของความเชื่อ แบบแผนการกระทำที่ ผลิต และสร้างขึ้นจากความรู้ของสาขาวิชาต่าง ๆ โดยมีกระบวนการสร้างสามขั้นตอน คือ 1) สร้างความฝัน ถึงสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าให้คนยอมรับ 2) ทำความฝันให้มาสู่การปฏิบัติในรูปของสถาบันที่จัดตั้ง ขึ้นเพื่อทำหน้าที่สนองตอบความฝันให้เป็นจริง และ 3) ผลิตองค์ความรู้ในรูปของวินัยทางวิชาการ (academic discipline) เพื่อสืบทอดการใช้อำนาจต่อไปในอนาคต วาทกรรมมีลักษณะการใช้อำนาจผ่านภาษาและการให้ ความหมายต่อชีวิตทางสังคมของมนุษย์ ที่ทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนวิถีคิดและมีการกระทำที่สยบ ยอมรากับเป็นเรื่องที่อยู่ในจิตสำนึกตามปกติการจะเปิดเผยให้เห็นการทำงานของวาทกรรม คือ ต้องทำให้ เห็นว่าอำนาจของวาทกรรมหลักเป็นตัวการที่ผลิตสร้างความจริงทางสังคมขึ้นมา³ “การพัฒนา” ตาม อุดมการณ์จักรวรรดินิยมหลังสงครามโลกครั้งที่สองหรือที่เรียกว่า “ยุคเริ่มต้นแห่งการพัฒนาด้วยการทำให้ ทันสมัยและทำให้เป็นตะวันตก” นั้น สิ่งที่ซ่อนอยู่คือ ประเทศมหาอำนาจตะวันตกประสงค์จะกลับมาสร้าง อาณานิคมใหม่ และได้ลงมือปฏิบัติการโดยใช้ “วาทกรรมการพัฒนาให้ทันสมัย” (modernization) ซึ่ง

¹ราชบัณฑิตยสภา, พจนานุกรมศัพท์มานุษยวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสภา (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราช บัณฑิตยสภา, 2561), อ้างคำว่า modernization.

²ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: วิชาสา, 2560), หน้า 57.

³สามชาย ศรีสันต์, การศึกษาการพัฒนาในฐานะที่เป็นวาทกรรม, หน้า 11, จากเว็บไซต์ <https://www.academia.edu/8914584>, สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2563

ไม่ใช่แนวทางที่ประเทศผู้ล่าอาณานิคมปฏิบัติกันมาแต่เดิม⁴ การเข้าครอบครองอาณานิคมในพื้นที่ที่มีวาทกรรม มุขปาฐะหรือคติชาวบ้านอยู่นั้น เจ้าอาณานิคมยุคศตวรรษที่ 19 จำเป็นต้องมีระบบการจัดการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือแทนที่ โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ และต้องหาวิธีเชื่อมโยงเข้ากับคติชาวบ้านที่มีอยู่⁵

แต่ในการพัฒนาเพื่อสร้างความทันสมัยแบบตะวันตกนั้น ไม่ยอมรับในความรู้ ความคิด ความเห็นของคนในประเทศ “ด้อยพัฒนา” ว่ามีฐานะ คุณค่า และศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับของตัวเอง ไม่มีที่ว่างให้กับสิ่งที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน/วัฒนธรรมชุมชนแต่อย่างใด สิ่งเหล่านี้ถูกมองว่าไม่มีเหตุผล ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ด้อยกว่า ต่ำกว่า ความรู้ของประเทศตะวันตก ความรู้ตามวาทกรรมนี้จึงมีฐานสังคมที่แคบมาก เป็นความรู้ที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ของประเทศตะวันตก เน้นแต่ต้องการหา “ความจริง” ต้องการเป็นวิทยาศาสตร์เท่านั้น จึงตัดขาดชาวบ้าน/ประชาชนธรรมดาออกจากกระบวนการสร้างความรู้โดยสิ้นเชิง⁶ วาทกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างความทันสมัยถ่ายทอดสู่สังคมไทยผ่านการจัดระบบการศึกษาให้เป็นสถาบันของสังคมยุคใหม่ เพื่อให้อุดมคติทางการศึกษาผูกพันอยู่กับ อุดมคติทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างแยกไม่ออก เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ⁷

ในกรณีที่จะศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนาในด้านการศึกษาของประเทศไทย สามารถใช้แนวทางวัฒนธรรมศึกษาในฐานะที่วาทกรรมด้านนี้ได้เข้ามากำหนด (prescribe) วิถีชีวิต วิถีคิด และวิธีมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่พึงประสงค์ให้กับคนไทย โดยใช้วาทกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างความทันสมัยแบบตะวันตกเป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าแทนหลักเกณฑ์ของคติชาวบ้านที่สืบทอดกันมาแบบจารีตประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชนบทซึ่งเป็นสภาพทางสังคมส่วนใหญ่ของประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากการให้ความหมายอย่างเหมารวมว่าเป็นสภาพสังคม “ด้อยพัฒนา” การมีชีวิตตามวิถีชนบทที่เคยดำเนินอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีกลับถูกมองว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้ประเทศได้รับการขนานนามว่าเป็นประเทศ “โลกที่สาม” ไปจนถึงเป็นตัวถ่วงในการพัฒนาสังคมไทยโดยรวม

เมื่อสภาวะการณ์ที่มีวาทกรรมสร้างความทันสมัยกำกับอยู่มากระทบอัตลักษณ์กลุ่มของชาวชนบท เช่นนี้ ย่อมทำให้พวกเขาจดจำไว้เพื่อสื่อความออกไปยังโลกภายนอกโดยใช้ภาษาหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการอ้างถึง บรรยาย พรรณนา อธิบาย เพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ภาพแทนความคิดของพวกเขา⁸ ผ่านสื่อวัฒนธรรมของกลุ่มชน เช่น บทกวี เพลงพื้นบ้าน และเพลงลูกทุ่ง เป็นต้น

⁴ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น, พิมพ์ครั้งที่ 6, หน้า 57.

⁵ Muthukumaraswamy, M.D., *Folklore as discourse*, 2006, p. 55, <https://books.google.com> (accessed April 15, 2020).

⁶ ไชยรัตน์ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น, พิมพ์ครั้งที่ 6, หน้า 58-59.

⁷ วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2527); 110, อ้างถึงใน วิไล ตั้งจิตสมคิด, การศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2539), 114.

⁸ ศิริพร ภักดีผาสุก, ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมศึกษาศาษาไทย (กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561), หน้า 101.

ตามการศึกษาขององค์การยูเนสโก ซึ่งปรากฏใน Recommendation No.27 of World Conference on Cultural Politics เมื่อปี 1982 ระบุว่า ประเทศไทยมีระบบการจัดการศึกษาแผนใหม่ที่วางฐานคิดในการพัฒนาไม่สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพ วิถีการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต สภาพเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของประเทศ และส่งผลต่อวิถีคิดและศักยภาพของชุมชน โดยมีการปลูกฝังค่านิยมตะวันตกบางประการ เช่น บัณฑิตชนนิยม เหตุผลนิยม วัตถุนิยม เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะไม่สอดคล้องกับลักษณะค่านิยมและบุคลิกพื้นฐานของคนไทยที่มีค่านิยมแบบครอบครัวนิยม ชุมชนนิยม และจิตนิยม ตลอดจนการพึ่งพิงธรรมชาติและเคารพธรรมชาติแล้ว ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการและความจำเป็นของประชาชนในท้องถิ่นได้⁹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการวิเคราะห์ว่าทกรรมจะสนใจที่อำนาจ การเข้าควบคุม ครอบงำ ปิดกั้น แต่การศึกษาว่าทกรรมจะต้องค้นหาหรือแสดงให้เห็นถึงการต่อต้าน ชัดขึ้น ต่อรอง ไม่ยอมตามอำนาจ หรือการปะทะประสาน (articulation) ต่ออำนาจนั้น¹⁰ เพราะชุมชนที่ดำรงอยู่มาได้แต่เดิมย่อมสั่งสมคติชน หรือคติชาวบ้านไว้เป็นมโนทัศน์ร่วมแบบจารีตประเพณี ซึ่งพิสูจน์ได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่ผดุงสังคมไว้จากฐานฐานไว้ได้จริง ถึงแม้จะไม่ได้มีจัดเป็นระบบระเบียบอย่างว่าทกรรมที่มุ่งช่วงชิงพื้นที่ของว่าทกรรมอื่น สำนักงานราชบัณฑิตยสภา อธิบายความหมายของ “คติชาวบ้าน” (folklore) ไว้ว่า เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ประกอบด้วยวิถีทางวัฒนธรรมซึ่งมาจากสังคมก่อนสมัยใหม่ สังคมไม่รู้หนังสือ หรือสังคมชาวนา แนวคิดและแนวปฏิบัตินี้เผยแพร่และหมุนเวียนไป รวมทั้งเก็บรักษาไว้ด้วยวัฒนธรรมมุขปาฐะ (oral culture) หรือด้วยช่องทางการสื่อสารที่ไม่เป็นระบบแต่เป็นไปตามประเพณีปฏิบัติ คือ อาศัยการส่งต่อระหว่างบุคคล การที่จะรักษาแนวคิดและการปฏิบัติให้คงอยู่ได้นั้นขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจ มากกว่าการพิจารณาถึงความเหมาะสมในการปฏิบัติหรือเนื้อหาในเชิงตรรกะ¹¹ การศึกษาที่ทำให้ทราบลักษณะการตอบสนองของชาชนบทต่อว่าทกรรมการพัฒนาทางการศึกษานั้น สามารถใช้ระเบียบวิธีว่าทกรรมวิเคราะห์ (discursive analysis) จากตัวบทของเพลงลูกทุ่ง เพราะเป็นภาษาที่เกิดขึ้นจากจิตสำนึกรวมของชาชนบทที่อยู่ในกระบวนการสื่อสาร ทั้งผู้ส่งสารที่เป็นผู้ประพันธ์เพลงและผู้รับสารเป้าหมายคือแฟนเพลง ตัวละครผู้เล่าเรื่องก็เป็นชาชนบท เรื่องเล่าจึงเป็นมุมมองของชาชนบทที่สามารถนำเสนอภาพตัวแทน (representation) ที่ชาชนบทให้นิยามความหมายแก่ตนเองและสิ่งแวดล้อมที่เป็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมได้อีกด้วย

ตัวบทเพลงลูกทุ่งเป็นแหล่งสำคัญของการศึกษาเชิงวัฒนธรรมของชนบทไทยเนื่องจากเพลงลูกทุ่งมีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นเมืองหรือเพลงชาวบ้าน แม้ว่าจะใช้เครื่องดนตรีตะวันตกมาบรรเลงทำนอง แต่เนื้อหาหรือแก่นใจความของเพลงลูกทุ่งก็ยังคงสะท้อนให้เห็นลักษณะของคนไทย และสังคมไทยอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ลักษณะที่เพลงลูกทุ่งสืบทอดมาจากเพลงพื้นเมืองอย่างเข้มแข็ง คือ การบรรจุเนื้อหาสังคมและชีวิตจริงของคนไทยแต่ละท้องถิ่นไว้ภายใต้ความเรียบง่ายของท่วงทำนองดนตรี มีความสัมพันธ์กับประเพณี ศาสนา หรือวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีรากฐานมาจากการสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมแบบเกษตร และสามารถปรับเนื้อหาไปตามพลวัตสังคมอันเป็นลักษณะของเพลงลูกทุ่งที่มีมาแต่กำเนิดด้วย ดังที่

⁹ พชรินทร์ สิริสุนทร, แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), หน้า 328.

¹⁰ สามชาย ศรีสันต์, การศึกษาการพัฒนาในฐานะที่เป็นว่าทกรรม, หน้า 8.

¹¹ ราชบัณฑิตยสภา, พจนานุกรมศัพท์มานุษยวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสภา, อ้างคำว่า folklore.

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้อธิบายเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่งไว้ว่า “เพลงลูกทุ่งเป็นประจักษ์แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งในวัฒนธรรมของคนไทย ซึ่งวัฒนธรรมไทยนั้น เป็นวัฏกรรม (dynamism) สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลสมัย โดยไม่เสียพื้นฐานหรือความเป็นตัวของตัวเอง เพลงลูกทุ่งจึงเป็นเพลงไทยในสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก”¹² การเคลื่อนไหวทางวาทกรรมในเพลงลูกทุ่งมีเสนออยู่ในบทความเรื่อง “ปฏิบัติการทางวาทกรรมในวัฒนธรรมสมัยนิยมผ่านเพลงลูกทุ่งไทย” ของ ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ (2561)¹³ ที่กล่าวถึงข้อถกเถียงเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการช่วงชิงอำนาจบนปฏิบัติการทางภาษาและวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาในวัฒนธรรมสมัยนิยมผ่านเพลงลูกทุ่งไทยที่ถูกกระทำให้เป็นไปตามกระแสหลักของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในยุคสมัยใหม่ (modernism) มาเป็นเวลานาน โดยมีนายทุนคอยกำหนดว่าสิ่งที่ดีเพลงที่ดี ศิลปินที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร จนศิลปินในวงการเพลงลูกทุ่งพยายามปลดปล่อยจากการครอบงำในวัฒนธรรมการผลิตแบบเดิม ด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตโพสต์เพลงที่ตนสร้างเองลงยูทูป ทำให้เกิดความหลากหลายของเพลงลูกทุ่งสอดคล้องกับการไม่จำกัดรูปแบบของงานศิลปะในยุคหลังสมัยใหม่ (postmodernism)

ประเด็นการวิเคราะห์ข้างต้นเป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นอิทธิพลของวาทกรรมในบริบทการสื่อสารตัวบทและบริบทสังคมวัฒนธรรมต่อเพลงลูกทุ่ง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเพลงลูกทุ่งมาใช้ศึกษาพลวัตของสังคมชนบทที่มีการปะทะประสานกับกระแสวาทกรรมเพื่อสร้างความทันสมัยที่มีทั้งการยอมรับ การต่อรอง และการต่อต้าน ชัดขึ้น ประกอบกับเมื่อพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์แล้ว เพลงลูกทุ่งเกิดและพัฒนาอย่างร่วมสมัยกับการเผยแพร่วาทกรรมสร้างความทันสมัยของชาติมหาอำนาจตะวันตกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และการสร้างแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ที่ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีทางสังคมวัฒนธรรมของคนไทยอย่างเต็มที่ในช่วงทศวรรษที่ 2500 จึงสามารถประสานปัจจัยต่าง ๆ ในบริบททางสังคมวัฒนธรรมเพื่อนำมาอธิบายความสัมพันธ์ของกับตัวบทและวาทกรรมได้อย่างลงตัว

ภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา ปรากฏอยู่ในเพลง “เสียดสาว เมื่ออยู่ ม.ศ.” ขับร้องโดย พุ่มพวง ดวงจันทร์ ซึ่งสามารถแสดงตัวอย่างการวิเคราะห์ได้ดังนี้

“...แม่และพ่อส่งเรียนต่อ ม.ศ. เหมอปลาย ฉันทำน่ายาย เสียดสาวแต่อยู่ ม.ศ.

เรียนอยู่ไม่นาน วันนั้นอาการเริ่มเปลี่ยน	เกิดการคลีนเหียนถึงอาเจียนเพื่อนเรียนหัวร่อ
ฉันเริ่มเป็นข่าว ครูใหญ่เรียกไปตัดพ้อ	แล้วเชิญแม่พ่อนฉันมาอธิบาย
ฉันถูกรื้อไทร์เพราะใจฉันไม่รักดี	เสื่อมศักดิ์เสื่อมศรีถึงต้นตอแม่พอร้องให้
รู้ตัวว่าพลาด ไม่อาจแก้ไข	เดี๋ยวนี้ฉันกลายเป็นแม่คนผลิตผล ม.ศ.

ภาพตัวแทนในเพลงเกิดจากการที่ผู้ประพันธ์ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือปฏิเสธวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา ลงลึกไปถึงในด้านระบบและหน้าที่ของการศึกษาในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพตามความคาดหวังของสังคม ดังจะเห็นได้จากการสร้างคำว่า “ผลิตผล ม.ศ.” ให้มีนัยประชดประชัน เพราะเป้าหมายการพัฒนา

¹² จินตนา ดำรงค์เลิศ, *วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง* (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 3-4.

¹³ ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ, “ปฏิบัติการทางวาทกรรมในวัฒนธรรมสมัยนิยมผ่านเพลงลูกทุ่งไทย,” *กระแสวัฒนธรรม* 19, ฉบับที่ 36 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561), หน้า 79.

คนในระบบโรงเรียนคือให้เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีทักษะในการดำรงชีวิตเพื่อชีวิตในอนาคตจะได้มั่นคง มีการเสียดสีวงการศึกษาที่ว่า “อรรถาธิบาย” และ “รีไทร์” ที่ดูมีระบบระเบียบ และมีหลักการแต่แท้จริงแล้วกลับเคลื่อนความรับผิดชอบต่อหน้าที่

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์เพลงได้ทำหน้าที่เป็นประจักษ์พยานที่สะท้อนภาพตัวแทนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นแล้ว การวิเคราะห์ตัวของเพลงลูกทุ่งที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นนั้น จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ช่วยให้ “เหลียวหลัง เพื่อแลหน้า” อย่างเข้าใจ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพตัวแทนที่แสดงการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยที่น่าเสนอในเพลงลูกทุ่ง

3. กรอบแนวความคิดของการวิจัย

บทความวิจัยนี้ ใช้กรอบแนวคิดของแฟร์คลัฟ (Fairclough) ที่มองว่า วาทกรรมเป็นการนำเสนอทางสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะ (semiotic representation) ของประสบการณ์ ของแง่มุมเฉพาะที่ผู้นำเสนอมีต่อโลก รวมทั้งการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และอารมณ์ความรู้สึกของบุคคลนั้น โดยจะแสดงออกเป็นทัศนคติ คุณค่า อุดมการณ์ ตลอดจนโครงสร้าง และรูปแบบการจัดโครงสร้างทางภาษา¹⁴ การวิจัยนี้ได้พิจารณาภาษาในเนื้อเพลงลูกทุ่งในแง่มุมด้านการพัฒนาการศึกษาที่ผู้ประพันธ์เลือกนำเสนอมาเป็นตัวแทนความคิด ความเชื่อ และอารมณ์ความรู้สึก ในบริบทที่ผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นชาวชนบทต้องการจะสื่อสารกับผู้ฟังที่เป็นชาวชนบทด้วยกัน ดังนั้นภาพตัวแทน การตอบสนองต่อการพัฒนาการศึกษาที่น่าเสนอในเพลงลูกทุ่งจึงตีความหมายได้ว่าเป็นความคิด ความเชื่อ และอารมณ์ความรู้สึกร่วมกันของชาวชนบท

ในการวิเคราะห์ถึงการปะทะประสานทางวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยกับวาทกรรมตามคตินิยมชาตินิยมและจารีตของชาวชนบท ผู้วิจัยพิจารณา “การพัฒนาเพื่อสร้างความทันสมัย” ว่าเป็นไปตามอุดมการณ์ของเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีตะวันตก และสังคมอุตสาหกรรม เปรียบเทียบกับอุดมการณ์ที่อยู่ในคตินิยมชาตินิยมและสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิม

4. วิธีดำเนินการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างและการเก็บรวบรวมข้อมูล

นิยามของเพลงลูกทุ่งโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ คือ เพลงที่สะท้อนชีวิต สภาพสังคม อุดมคติและวัฒนธรรมไทย โดยมีท่วงทำนอง คำร้อง สำเนียง และลีลาการร้องการบรรเลงที่เป็นแบบแผนมีลักษณะเฉพาะ ซึ่งให้บรรยากาศของความเป็นลูกทุ่ง¹⁵ และนิยามเชิงปฏิบัติการของ “เพลงลูกทุ่ง” ใน

¹⁴ เมลดา สุดาจิตราภา, ภาษาศาสตร์ประยุกต์: สหวิทยาการเพื่อการแก้ปัญหาด้านภาษา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561), หน้า 226.

¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กังสดารเพลงลูกทุ่งไทย, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2532), หน้า 11.

การศึกษาครั้งนี้คือ เพลงลูกทุ่งไทยไม่จำกัดภูมิภาค มีเนื้อเพลงที่ใช้ภาษาภาคกลางหรือมีภาษาถิ่นปะปนอยู่ในระดับที่สื่อสารกับผู้ฟังในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยได้ จัดเป็นเพลงไทยสากลประเภทหนึ่ง มิได้เป็นเพลงพื้นบ้าน

จากการนิยามดังกล่าว ผู้วิจัยได้เก็บตัวอย่างเพลงลูกทุ่งแบบเจาะจง ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 จนถึง 2562 จำนวน 156 เพลง ที่พิจารณาแล้วว่ามีเนื้อเพลงสื่อประเด็นความคิดด้านการศึกษาในสังคมไทย โดยเก็บรวบรวมจากเว็บไซต์สาระบันเทิงยอดนิยมต่าง ๆ ได้แก่ meemodel.com, sanook.com, lyrics.mthai.com, joox.com, แอปพลิเคชัน Spotify ตลอดจนสืบค้นหาเนื้อเพลงลูกทุ่งดังในอดีตที่มีเนื้อหากล่าวถึงหรือพาดพิงถึงการศึกษาจนเป็นที่คุ้นหูใน google.com และจากเพลงเกียรตินิยมและทำเนียบเพลงลูกทุ่งดีเด่นที่ประกาศไว้ในหนังสือ “กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย” โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2532) เช่น เพลงลูกทุ่งบัณฑิต, เสียดสาวเมื่ออยู่ ม.ศ., ปริญาใจ, ปริญาผ้าอ้อม, นักสู้ ม.3, ป.4 พี่ไม่มอง, สาวรามฯ ยามเย็น, สาว ต.จ.ว. ม.ราชภัฏ, ปู่ไข่ไก่หลง, ฉันทคนบ้านนอก, ดอกหญ้าในป่าปูน, รักแท้คือแม่เรา, เขียนฝันไว้ข้างฝา, ผู้สาวขาละ เป็นต้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ภาพตัวแทนที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่งเป็นการแสดงออกทางภาษาและความคิดอย่างมีจุดมุ่งหมาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จำแนกชุดความคิดที่วิเคราะห์ได้จากลักษณะการใช้ภาษาและการประกอบสร้างเรื่องราวขึ้นมาเป็นภาพตัวแทนนั้นออกเป็นสองแนวคือ แนวที่ยอมรับว่าทฤษฎีการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยแบบชาตินิยมหาอำนาจตะวันตกตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับต่อ ๆ มา กับแนวที่ต้านว่าทฤษฎีพัฒนาการศึกษา ซึ่งเน้นการคิดโดยอิงตามคตินิยมบ้านและปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีของสังคมเกษตรที่คงอยู่มาอย่างยาวนาน หน่วยในการวิเคราะห์คือ ข้อความแสดงภาพตัวแทนที่สื่อความหมายเกี่ยวกับการศึกษาในเนื้อเพลงที่ผู้วิจัยนำมาตีความในฐานะข้อมูลเชิงคุณภาพ รวมทั้งนับความถี่และหาค่าร้อยละของข้อความแสดงภาพตัวแทนในเชิงปริมาณเพื่อหาลักษณะการผลิตรายที่ช่วยส่งเสริมอำนาจให้แก่วาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่ง ในเพลงหนึ่ง ๆ อาจปรากฏมากกว่าหนึ่งภาพตัวแทนหรือมีภาพตัวแทนทั้งแนวยอมรับและแนวต้านอยู่ร่วมกันในเชิงประนีประนอม ก็จะแยกนับตามข้อความแสดงภาพตัวแทนที่ปรากฏ แล้วนำมาสรุปผลการวิเคราะห์โดยภาพรวม

ในการวิเคราะห์เนื้อเพลงลูกทุ่งใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาของตัวบท (content analysis) เพื่อพรรณนาเกี่ยวกับภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา เริ่มจากการหาข้อความที่แสดงว่า ชาวชนบทมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา แล้วนำรายละเอียดที่ได้มาพรรณนาลักษณะของภาพตัวแทน โดยจัดกลุ่มให้เป็นชุดความคิดตามความหมายของภาพตัวแทนที่สื่อสารไปในเรื่องเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน และนำมาหาความถี่และค่าร้อยละของข้อความแสดงภาพตัวแทนในแต่ละชุดความคิด

6. ผลการศึกษา

การวิเคราะห์เนื้อหาเพลงลูกทุ่งเพื่อศึกษาภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยพบชุดความคิดประกอบสร้างภาพตัวแทนทั้งสิ้น 14 ชุดความคิด เมื่อพิจารณาความหมายของชุดความคิดทั้งหมดแล้ว พบว่าสามารถจำแนกออกเป็นชุดความคิดประกอบสร้างภาพตัวแทนที่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา 7 ชุดความคิด และชุดความคิดประกอบสร้างภาพตัวแทนที่ต้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา 7 ชุดความคิด นอกจากนี้เมื่อแจกแจงจำนวนข้อความที่พบว่ามีภาพตัวแทนในแต่ละชุดความคิดปรากฏอยู่ ทำให้สามารถรายงานผลการวิเคราะห์ภาพตัวแทนได้ตามลำดับความโดดเด่น ซึ่งเป็นมโนทัศน์หลักเกี่ยวกับการศึกษาในสังคมชนบท ดังต่อไปนี้

1. ภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่ง จำแนกตามชุดความคิด

การวิจัยนี้ได้ศึกษาภาพตัวแทนโดยรวมและจำแนกออกเป็นชุดความคิดของภาพตัวแทนที่ยอมรับและที่ต้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 1: แสดงความถี่และค่าร้อยละของข้อความแสดงภาพตัวแทนที่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่ง จำแนกตามชุดความคิด

ลำดับที่	ชุดความคิดที่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา	ความถี่ (ข้อความ)	ค่าร้อยละ
1	ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์กำหนดระดับทางสังคม	40	18.10
2	การเข้าศึกษาในระบบทำให้มีความสุขจากการได้พบรัก	28	12.67
3	การเรียนต่อในระดับสูงขึ้นยิ่งมีอนาคตที่ดีขึ้น	16	7.24
4	การใช้อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ด้านการศึกษามาเทียบเคียงการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต	14	6.33
5	การไปศึกษาเล่าเรียนในเมืองหลวงหรือเขตเมืองเป็นการลงทุนที่ไม่สูญเปล่า	10	4.53
6	มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นเป้าหมายในอุดมคติของชาวชนบท	10	4.53
7	การศึกษาทำให้ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตและมีโอกาสอยู่ในเมืองหลวงที่ทันสมัย	9	4.07
รวม		127	57.47

จากตาราง 1 การจัดลำดับชุดความคิดที่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา แสดงให้เห็นว่าชุดความคิดของภาพตัวแทนที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่งมากที่สุด คือ ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์กำหนดระดับทางสังคม (ร้อยละ 18.10) รองลงมาคือ การเข้าศึกษาในระบบทำให้มีความสุขจากการได้พบรัก (ร้อยละ 12.67) และการเรียนต่อในระดับสูงขึ้นยิ่งมีอนาคตที่ดีขึ้น (ร้อยละ 7.24)

ตารางที่ 2: แสดงความถี่และค่าร้อยละของข้อความแสดงภาพตัวแทนที่ด้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา เพื่อสร้างความทันสมัยที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่ง จำแนกตามชุดความคิด

ลำดับที่	ชุดความคิดที่ด้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา	ความถี่ (ข้อความ)	ค่าร้อยละ
1	การไปเรียนแล้วเสียคนหรือเอาดีไม่ได้	20	9.05
2	สถานะของครูในสังคมชนบทไม่ดี	18	8.14
3	คุณภาพการศึกษาในชนบทยังไม่ได้มาตรฐาน และขาดประสิทธิภาพ	16	7.24
4	การวิพากษ์ปริญญหรือความเป็นบัณฑิตว่าไม่มีคุณค่า หรือไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เท่าการเรียนรู้ในชีวิตจริง	14	6.33
5	การเข้ารับการศึกษาดูต้องแลกกับความยากลำบากของครอบครัว	13	5.88
6	เกณฑ์ด้านระดับศึกษาสร้างปัญหาให้กับชาวชนบทในการหางานทำ และขาดโอกาสก้าวหน้าในสายงาน	10	4.53
7	บัณฑิตบางคนไม่มีคุณธรรม	3	1.36
รวม		94	42.53

จากตาราง 2 การจัดลำดับชุดความคิดที่ด้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา แสดงให้เห็นว่าชุดความคิดของการไปเรียนแล้วเสียคนหรือเอาดีไม่ได้นั้น มีการประกอบสร้างเป็นภาพตัวแทนมากที่สุด (ร้อยละ 9.05) รองลงมาคือ ชุดความคิดสถานะของครูในสังคมชนบทไม่ดี (ร้อยละ 8.14) และชุดความคิดคุณภาพการศึกษาในชนบทยังไม่ได้มาตรฐาน และขาดประสิทธิภาพ (ร้อยละ 7.24)

จากตาราง 1 และ 2 ผลจากข้อความแสดงภาพตัวแทนการตอบสนองต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา รวมจำนวน 221 ข้อความ พบว่าเป็นการยอมรับวาทกรรมฯ 127 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 57.47 มากกว่าที่เป็นการต้านวาทกรรมฯ ซึ่งมีจำนวน 94 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 42.53 ด้วยความที่มีสัดส่วนร้อยละต่างกันไม่มากจึงสะท้อนให้เห็นได้ว่า สังคมชนบทมีความคิดในแนวด้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา อยู่ไม่น้อย และมีสัดส่วนการปรากฏซ้ำมากกว่าหรือใกล้เคียงกับภาพตัวแทนที่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา ในบางชุดความคิดอีกด้วย

2. ลักษณะภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่ง

การตอบสนองต่อปฏิบัติการของวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา ในสองแนวทางคือ แนวยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา ตามอุดมการณ์เศรษฐกิจทุนนิยมเสรีของชาติตะวันตก และแนวต้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา ที่อิงกับคติชาวบ้านของสังคมชนบทไทยดั้งเดิมนั้น การวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นลักษณะของภาพตัวแทน การตอบสนองวาทกรรมทั้งสองแนวทางจากการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงลูกทุ่งที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ตามลำดับชุดความคิดของแต่ละแนวที่พบจากมากไปหาน้อย ดังนี้

2.1 ภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทที่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่ง

2.1.1 ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์กำหนดระดับทางสังคม ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งได้นำเอาระดับการศึกษามาเป็นเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลในการวัดระดับทางสังคมของบุคคล และเป็นเหตุผลให้ตัวละครในเพลงยอมรับการตัดสินระดับคุณค่าของคนตามเกณฑ์ดังกล่าว เมื่อบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่ำถูกปฏิเสธความต้องการหรือไม่ได้รับโอกาสที่ดีจากสังคม แม้จะมีความรัก ความจริงใจ และความขยันหมั่นเพียร ก็ไม่อาจมาเทียบเคียงได้ เกณฑ์แบ่งแยกคนด้วยการศึกษานี้เป็นที่ยอมรับทั้งในสังคมชนบทและสังคมเมือง ตัวอย่างเนื้อเพลง **อ้อยจำ / นักร้อง: ศรีชัย เมฆวิเชียร**

“...อ้อยลืมนักลิ้มแฟนบ้านนา ได้ชิงทุนศึกษา เข้าจุฬาเรียนต่อที่ใน ก.ท.ม .สำเร็จมา
อ้อยเลยเกี่ยวแขน แต่งกับแฟนปริญญา ไม่กลับมาหาพี่เลยน้องอ้อย...”

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นการเรียกขานคนรักด้วยชื่อเล่นแสดงถึงความสนิทสนมแบบคนในระดับสังคมเดียวกันมาก่อน สิ่งที่ทำให้เกิดความห่างเหินและเลิกราคือคนรักมีการศึกษาสูงโดยมีชื่อสถาบันอุดมศึกษาและปริญญามาแบ่งแยกชนชั้น และกำหนดระดับทางสังคมให้ใหม่ “น้องอ้อย” จากบ้านนาจึงเลือกคู่ครองที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาได้

2.1.2 การเข้าศึกษาในระบบทำให้มีความสุขจากการได้พบรัก ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งได้แสดงให้เห็นว่าการเข้าศึกษาในระบบไม่ว่าจะในระดับชั้นใดก็ตาม ทำให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสพบรักในสถานศึกษา หรือเป็นที่หมายปองของเพศตรงข้าม เป็นการสนับสนุนการมีครอบครัวแบบเสรีนิยม แทนที่ประเพณีการออกเรือนในสังคมเกษตรที่หนุ่มสาวมีโอกาสชอบพอกับคนในชุมชนที่เติบโตมาด้วยกันแล้วสร้างครอบครัวแบบขยาย ตัวอย่างเนื้อเพลง **เพื่อนใจสมัยเรียน/ นักร้อง: ต่าย อรทัย**

“...อ้ายเป็นรุ่นพี่ ที่มีรยมตำบล สนิทกันแต่ชั้น ม.ต้น จนถูกเพื่อนล้อว่าเรามีใจ
นั่งซ้อนรถอ้ายไปเรียนทุกวัน เคยถูกทำโทษด้วยกัน ในวันที่มาเรียนสาย...”

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงภาพของหนุ่มสาวที่ออกจากหมู่บ้านมาเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับตำบลห่างบ้านที่แม้จะเดินทางโดยจักรยานยนต์ก็ยังไปถึงโรงเรียนสาย เมื่อห่างจากการควบคุมของพ่อแม่ โรงเรียนจึงเป็นที่ ที่ทำให้วัยรุ่นได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน มีเสรีภาพ และมีโอกาสได้พบรักแบบรุ่นพี่รุ่นน้องร่วมโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการในวัยแรกรุ่นของปัจเจกบุคคล ต่างจากจารีตประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนของการคบหาใกล้ชิดและการมีความสัมพันธ์ฉันคู่รักต้องสนใจผลกระทบต่อการครอบครัว

2.1.3 การเรียนต่อในระดับสูงขึ้นยิ่งมีอนาคตที่ดีขึ้น ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งกล่าวถึงบุคคลที่ใส่ใจการเรียนหรือเข้าศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้น ว่าเป็นผู้ที่รู้จักพัฒนาชีวิตเป็นหนทางสู่อนาคตที่ดี และเป็นที่น่าชื่นชมของครอบครัวและสังคม ทั้งการศึกษาในภาคปกติและภาคพิเศษ โดยเน้นว่าการศึกษาทำให้หลุดพ้นจากความยากจน อาชีพการเกษตรดั้งเดิม และการใช้แรงงาน ตัวอย่างเนื้อเพลง **สาว ม.ปลายยังอายฮัก / นักร้อง: ขวัญทิพย์ ธิธาติน**

“...เก็บสายตาสาดอ้ออ้าย ห้ามหัวใจอย่าก้าวล่วง ขอสร้างฝันให้ลุล่วง จังมาว่าเรื่องฮักนางสาว ม.ปลาย ยังอายคำฮัก วิชาออกหักติดแล้วแก้ ร.บ.ได้ อ่านหนังสือเรียนเพื่อเอ็นท์เข้ามหาลัย แต่อ่านหนังสือใจกลัวได้เกรดเป็นน้ำตา...”

จากตัวอย่างข้างต้น มีการชี้นำอย่างสุภาพให้ชายมุ่งทำงานให้ประสบความสำเร็จ แต่เป็นงานที่ “ฝัน” ซึ่งมีนัยที่ซ่อนในเพลงลูกทุ่งว่าเป็นงานแบบแสวงหาโชคนอกภาคการเกษตรตามพื้นเพเดิม เพื่อเป็นทุนมารักหญิงผู้ซึ่งเลือกทางพัฒนาชีวิตด้วยการเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย การใช้ถ้อยคำที่สนับสนุนการศึกษาเห็นได้ชัดจากการคิดของหญิงคนหนึ่งที่ฝึกฝนการเรียนอย่างฝังหัวเพราะใช้อุปลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์เกี่ยวกับการเรียนในระบบมาเทียบเคียงกับการเรียนรัก ในทางตรงกันข้าม การมีความรักถูกให้ความหมายว่าเป็นอุปสรรคของความก้าวหน้าในชีวิต

2.1.4 การใช้อุปลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์ด้านการศึกษามาเทียบเคียงการเรียนรู้อาจประสบความสำเร็จในชีวิต ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งไม่ได้กล่าวถึงประเด็นการศึกษา แต่คำที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาในระบบ เช่น ตำแหน่งของบุคลากร ผู้เรียน รูปแบบการเรียนการสอน การประเมินผล เป็นต้น มาใช้เป็นอุปลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์กับเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประสบการณ์ชีวิต โดยเทียบคำในระบบการศึกษาเข้าคู่กับประสบการณ์ชีวิตเรื่องอื่น ๆ เป็นไปในเชิงเทคนิควิธีที่มีประสิทธิภาพ ในเชิงเครื่องมือทางปัญญา ในเชิงให้คุณค่าและให้สถานภาพ แทนที่จะใช้อุปลักษณะด้านการเรียนรู้หรือการได้รับสถานภาพจากครอบครัว จาริต ประเพณี ศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ตัวอย่างเนื้อเพลง **สุดท้ายคืออ้ายเจ็บ / นักร้อง: ไข่ พงศธร**

“...อ้ายไม่เคยเรียนวิชาออกหักกะศาสตร์ก็เลยไร้ความสามารถรับมือกับคำว่าเหงา
บเป็นอันกินอันนอนนอนอ้ายมัวแต่เศร้า แคล้มความคิดฮอดเบา ๆ พัดโดนหัวใจก็เจ็บเกินทน”

จากตัวอย่างข้างต้น ข้อความที่ปรากฏมาจาก “ท่อนฮุค” หรือข้อความที่กระแทกใจผู้ฟังเพื่อสร้างการจดจำเพลง ผู้ประพันธ์เพลงนำกลวิธีล้อเลียนการสมาสคำเชิงวิชาการระหว่างคำประสมของไทยคือ “ออกหัก” กับคำว่า “ศาสตร์” ในภาษาสันสกฤตที่นิยมใช้สร้างชื่อวิชาที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ มาใช้สร้างอุปลักษณะเชิงมนต์เสน่ห์เพื่อสื่อถึงการมีความรู้ที่จะรับมือกับความผิดหวังในความรักได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้คำในลักษณะดังกล่าวจึงน่าจะความได้ว่าเป็นการยอมรับวิทยาการแบบตะวันตกที่มีตรรกะการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ครอบคลุมทุกเรื่อง

2.1.5 การไปศึกษาเล่าเรียนในเมืองหลวงหรือเขตเมืองเป็นการลงทุนที่ไม่สูญเปล่า ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งเล่าเรื่องของบุคคลที่ไปศึกษาในระดับที่สูงขึ้นในสถานศึกษานอกท้องถิ่นด้วยเจตนาเริ่มต้นที่จะกลับมาพัฒนาความเป็นอยู่ของครอบครัว หรือประกอบอาชีพที่จำเป็นต่อการพัฒนาท้องถิ่น ผู้สำเร็จการศึกษาจะมีความรู้ที่มีมาตรฐานการศึกษาขั้นสูงมาพัฒนาบ้านเกิด ตัวอย่างเนื้อเพลง **ครูบ้านนอก / นักร้อง: สุณารี ราชสีมา**

“...มาเรียนหมั่นเพียรแทนคุณแม่พ่อ คำพูดดีหนูอย่าท้อ อยากเห็นครูมาอยู่บ้านจัง
หมู่บ้านกานดา นาสงสารเด็ก ๆ เสียงดังกันดารความรู้ปลูกฝัง ขาดแคลนจัง คำว่า คุณครู...
“...ปิดไฟนอน ค่อย ๆ นอน ใส่กลอนประดู คำมีดอันตรายไม่รู้ จบเป็นครูจะรับคืนบ้านนา”

จากตัวอย่างข้างต้น มีการประกอบสร้างภาพตัวแทนของคนดีตามจารีต คือ ถึงพร้อมด้วยความกตัญญูต่อพ่อแม่และท้องถิ่น มีความรักความเมตตาผู้อ่อนแอด้วยโอกาส มีความเป็นวีรสตรีที่มุ่งมั่นที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์แม้จะต้องแลกกับการเสี่ยงอันตรายของตน และเมื่อตัวละครที่ได้รับการเอาใจช่วยจากสังคมจารีตเช่นนี้ เป็นผู้นำเสนอ (presenter) ว่าการศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้ “ก่อการดี” ได้สำเร็จ ก็จะทำให้คนในสังคมจารีตนิยมชมชอบคุณูปการของการศึกษาต่อในระดับสูงไปด้วย

2.1.6 มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นเป้าหมายในอุดมคติของชาวชนบท ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งกล่าวถึงบุคคลที่มุ่งเข้าศึกษา กำลังศึกษา หรือสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงในด้าน

ความรักความคาดหวัง หรือในเชิงให้คุณค่าว่าเป็นที่ยอมรับทางสังคมมากกว่าระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และชั้นประถมศึกษา เนื้อเพลงชี้ให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้มีชาวนบพหรือชาวต่างจังหวัด นิยมทั้งหญิงและชายเข้ามาเรียน เพื่อพัฒนาตนเอง ที่ทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จรอบด้านมากกว่าการ มาหางานทำในเมืองหลวง การเรียน “ราม” พบในเพลงมีตัวละครนักศึกษาหญิงมากกว่าชาย และฝ่ายชาย ชนบทมักต้องคอยตามหรือคิดถึงฝ่ายหญิง ตัวอย่างเนื้อเพลง **ฟังบุญพ่อขุนราม / หักร้อง: บิว พงษ์พิพัฒน์ คงนาค**

“...รักถึงครึ่งทาง เราต้องจำห่างกันไกล พอเรียนจบ ม.ปลาย เส้นทางใจต้องแยกไปตามทุน เธอเดินตามฝัน มุ่งมั่นเป็นลูกพ่อขุน ส่วนเราไร้เงินไร้บุญ ได้สิทธิ์ลุ้น อยู่แค่นา...”

จากตัวอย่างข้างต้น ปรากฏข้อความเชิงประเมินค่าการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยรามคำแหง ว่าเป็นเส้นทางของผู้มีสถานะเศรษฐกิจดี และผู้มีบุญวาสนาที่จะเติบโตไปข้างหน้า ซึ่งแนะความไปในทาง ตรงกันข้ามได้ว่าผู้ที่เป็นชาวนา และไม่เรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยเป็นผู้ที่มีฐานะด้อยต่ำและไร้บุญวาสนา ข้อความนี้เป็นการผสมผสานอุดมการณ์ ทุนนิยมและจารีตนิยมให้ร่วมกันผลักดันค่านิยมการเรียนต่อใน มหาวิทยาลัย แต่ก็อิงความทันสมัยเป็นหลักโดยดูแคลนการเป็นชาวนาว่าหมดหนทางก้าวหน้าด้วยการใช้ ถ้อยคำว่า “แค่นา”

2.1.7 การศึกษาทำให้ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตและมีโอกาสอยู่ในเมืองหลวงที่ทันสมัย

ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่งเล่าถึงการไปศึกษาในระดับที่สูงขึ้นนอกท้องถิ่นแล้วทำให้บุคคลผูกพันกับครอบครัวหรือ คนรักในท้องถิ่นเดิมน้อยลง จนละทิ้งถิ่นฐานไปอยู่ในถิ่นที่เจริญกว่าโดยเฉพาะเมืองหลวง เพราะต้องการจะมี ชีวิตสะดวกสบายกว่าและเป็นที่ยอมรับในสังคมที่มีระดับสูงขึ้น ซึ่งทำให้มีโอกาสดีกว่าในการทำงานและได้ แต่งงานกับผู้มีสถานะสังคมสูงกว่า ตัวอย่างเนื้อเพลง **ดาวมลาย / หักร้อง: สาวมาด เมกะแดนซ์**

“...อยู่มลายเป็นเชียร์ลีดเดอร์ เป็นพริตตี้ เป็นพรีเซ็นเตอร์ ให้มาเป็นพาร์เมอร์ ดาวว่า มัน ไม่ใช่ มันไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริงของดาวอะ แม่ชಾಯากกลับกรุงเทพ คิดถึงเพื่อน ๆ ที่มลายอยู่หมู่บ้านนอก คอกนา หะแยงปลาร้า และกลิ่นโคนสบควาย ดาวเบื่อชีวิตคันที อยากไปอยู่ชิตี เป็นดาวมลาย อย่างหนูมันต้องอยู่กรุงเทพ ถึงจะตรงคอนเซ็ปต์ที่ดาวตั้งไว้อะ...”

จากตัวอย่างข้างต้น มาจากเพลงร้องโต้ตอบกันระหว่างแม่ผู้เป็นชาวนากับลูกสาวผู้เป็น นักศึกษามหาวิทยาลัย ข้อความที่ยกมามีนัยเสียดสีอัตลักษณ์ของผู้ที่สังคมการศึกษายอมให้เป็นถึง “ดาว” ว่า มีพฤติกรรมเบื้องหลังน่ารังเกียจคือ ดูถูกเหยียดหยามรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง ทำตัวแปลกแยกด้วย การเปลี่ยนอัตลักษณ์ให้มีความเป็นเมืองและมีการศึกษาด้วยการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และใช้สำเนียง สมัยใหม่ที่ฟังเสียงว่า “อะ” ทั้งนี้ จึงเป็นเหตุให้แม่ผู้เป็นตัวแทนฝ่ายชาวนบท่าทอกลับด้วยถ้อยคำ รุนแรงโดยใช้คำนิยมตามจารีต แต่ในมุมมองของผลประโยชน์ที่ฝ่าย ลูกสาวได้รับ พบว่า ตรงข้ามกับสิ่งที่ได้รับ จากสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง ได้แก่ การมีอาชีพเสริมที่ให้ค่าตอบแทนสูง มีสิ่งแวดล้อมทางวัตถุที่ สวยงามมีระดับ และทำงานได้ผลเร็วกว่าทำการเกษตร และเมื่อ “ดาว” ถูกสังคมเมืองหล่อหลอมอัตลักษณ์ไป แล้ว จึงไม่แปลกที่เธออยากจะทิ้งครอบครัวและไ้รนามาอยู่กรุงเทพฯ อย่างถาวร

2.2 ภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวนบพที่ด้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้าง ความทันสมัยในเพลงลูกทุ่ง

2.2.1 การไปเรียนแล้วเสียคนหรือเอาดีไม่ได้ ผู้ประพันธ์เพลงวิจารณ์โดยตรงว่าการเรียนทำ ให้เด็กมีอิสระจากการปกครองของครอบครัว ออกจากครอบครัวทั้งทางกายและใจ ทำให้สิ่งชั่วร้ายเข้าแทรก

ทั้งเรื่องเพศและอบายมุข โดยที่ระบบโรงเรียนก็ไม่เข้ามารับผิดชอบการที่บุคคลเมื่อได้เข้าศึกษาในระบบแล้ว ไม่ใส่ใจการเรียนและไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษา ก็ให้ออกจากสถานศึกษา แต่มองในอีกมุมหนึ่งภาพตัวแทนของชุดความคิดนี้ก็สนับสนุนวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา เนื้อเพลงนับเอาความสำเร็จจากการศึกษาในระบบแต่ละระดับชั้นมาเป็นเครื่องวัดความไฝ่ดี ตัวอย่างเนื้อเพลง **กอดแม่ทำอายุ กอดผู้ชายทำแห้ว/ นักร้อง: แมน มณีวรรณ**

“...ความฮักจากแม่ ป่เคยแค้นผู้สาวยุคใหม่ บ่ทันฮอด ม.ปลาย กะมีใจให้ผู้บ่าวสำน่อย บ่ฮู้จักอายุ ลืมได้จารีตฮึดฮอย เอาผิวแต่น้อย ปล่อยตัวมั่วแน่วบ่แมนยุคสมัยนี้ สังคมออนไลน์ ระบาด ส่งข้อความนัด ทางเฟสไปพ้อหน้าแฟน เถียงนาหม่องเก๋า รีฮอร์ดฮึดเป็นไปตามแผน ผู้หญิงเหลือแสน เล่นบ่าวบ่เสียต๋ายของพากันจองทอง ป่เคยพ้อบ่ปลาบ่ค้อใหญ่...”

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นท่อนขึ้นต้นเพลง จึงสื่อความหมายในเชิงโครงสร้างของตัวบทได้ว่า ผู้ประพันธ์นำ “ความรักแม่” ซึ่งเป็นอุดมการณ์ครอบครัวยุคใหม่และนำ “จารีตฮึดฮอย” ของสังคมมาเสนอเป็นใจความหลัก ข้อความนี้สื่อความหมายได้ว่าถ้าผู้ใดไม่มียึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตแล้วจะเสียคน ซึ่งสิ่งที่ทำลายสายใยความผูกพันก็คือ การออกจากบ้านไปเรียน แล้วทำให้ถูกสังคมภายนอกกลืนไป

2.2.2 สถานะของครูในสังคมชนบทไม่ดี ผู้ประพันธ์เพลงสะท้อนภาพการทำงานหรือความรู้สึกต่อการทำงานของครูผู้ซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาในชนบท รวมถึงสถานภาพของครูในสังคมชนบท อันเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อสภาพการศึกษาในชนบทด้วย มีการสะท้อนสภาพปัญหาการพัฒนาการศึกษาอย่างไม่จริงจัง ไม่ให้ปัจจัยที่จำเป็นต่อระบบการศึกษา ครูขาดแรงจูงใจในการทำงาน ตามหลักการบริหารจัดการองค์กรที่ดีและตามความต้องการของมนุษย์ ทำให้การทำงานด้านการศึกษาขาดประสิทธิภาพ สถานภาพของครูผู้เสียสละดูต้อยต่ำกว่าครูในความหมายของสังคมจารีต จึงต้องวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นนี้ ตัวอย่างเนื้อเพลง **ชีวิตครูอึ้ง/ นักร้อง: ชัย สาธุวัฒน์**

“...มาโรงเรียนเช้าตรู่ ยืนหน้าประตู จนถึงเคาพรง สอนหมดในทุกวิชา บางครั้งบางครั้งยัง เป็นการโรง ไม่เคยบ่นไม่เคยนับชั่วโมง เงินเดือนเหลือส่งออมทรัพย์ไม่ถึงพัน ไม่เคยหวั่นลูกงานลูกเดียว ไม่กินไม่เที่ยว จนลืมแต่งงาน...”

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นภาพตัวแทนของครูผู้เป็นฝ่ายต้องเสียสละในหน้าที่การงาน และทำงานเกินหน้าที่ จนต้องเสียสละชีวิตส่วนตัว แต่ผลตอบแทนไม่ได้สร้างขวัญกำลังใจในการทำงานดังประโยคที่ว่า “เงินเดือนเหลือส่งออมทรัพย์ไม่ถึงพัน ไม่เคยหวั่นลูกงานลูกเดียว” แสดงถึงมูลบทว่าอัตราค่าตอบแทนเช่นนี้ โดยทั่วไปแล้วมักทำให้ คนท้อถอยในการทำงาน

2.2.3 คุณภาพการศึกษาในชนบทยังไม่ได้มาตรฐานและขาดประสิทธิภาพในการผลิต ผู้ประพันธ์เพลงสะท้อนสภาพปัญหาการศึกษาในระบบโรงเรียนขั้นพื้นฐานในชนบท ทั้งจากปัจจัยภายในโรงเรียน และปัจจัยสภาพสังคมและเศรษฐกิจในชนบทที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน การพัฒนาการศึกษาไม่ได้เหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ ต้องดิ้นรนหาทุนเข้าเรียนตามระบบ การศึกษา ขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาทำให้ไม่ได้พัฒนาคนอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเนื้อเพลง **เสียงก้องจากบ้านไกล/ นักร้อง: สลา คุณวุฒิ**

“...ถูกดึงเข้าเมืองทุกที คนเก่งคนดีบ้านนา ไอ้หนอเด็กน้อยบ้านป่า วสานคงมีไม่ถึง โอกาสที่ไม่เคยมี พอจะมีก็โดนฉูดฉาด เสียงสะอื้นจากนักเรียน ป.1 คงดังไม่ถึงเธอผู้ห่างไกล...”

จากตัวอย่างข้างต้น เหตุการณ์ “สมองไหล” ในข้อความตัวอย่างนั้น เป็นภาพตัวแทนของการพัฒนาการศึกษาในแต่ละท้องถิ่นอย่างไม่สมดุลและไม่เสมอภาค ทำให้โอกาสที่จะได้ทรัพยากรในการพัฒนาไม่เท่าเทียมกัน และมีลักษณะรวมศูนย์การพัฒนาไว้ในเขตเมือง ทอดทิ้งให้ชาวชนบทได้รับการพัฒนาแค่เพียงระบบแต่ขาดทรัพยากรป้อนเข้าระบบอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงข้อบกพร่องในการพัฒนาการศึกษาอย่างพึ่งพาระบบสังคมภายนอก ไม่มีศักดิ์ศรีที่จะให้การศึกษาตามวิถีของตนเองร่วมด้วย เมื่อขาดครูที่มีวุฒิการศึกษา ก็เหมือนขาดโอกาสที่จะพัฒนาการศึกษาโดยสิ้นเชิง

2.2.4 การวิพากษ์ปริญาหรือความเป็นบัณฑิตว่าไม่มีคุณค่า/ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เท่าการเรียนรู้ในชีวิตจริง ผู้ประพันธ์เพลงนำเอาคำว่าปริญาหรือบัณฑิต มาเสนอเป็นประเด็นเชิงประเมินค่าหรือให้ความหมายเชิงวิพากษ์อย่างชัดเจน โดยตั้งชื่อเพลงให้มีคำทั้งสองปรากฏอยู่หรือแต่งเนื้อเพลงที่มีแนวคิดรวบยอดชี้ชัดว่ามีเจตนาประเมินค่าหรือให้ความหมายเชิงวิพากษ์ปริญาหรือบัณฑิต โดยเสนอภาพตัวแทนของผู้ที่เรียนจนจบปริญาตรีก็ไม่มีงานทำหรือไม่สามารถสมัครงานที่จะนำไปสู่การเป็นชนชั้นนำได้ตามสาขาวิชาที่เรียนมา เปรียบเทียบกับคุณสมบัติและคุณค่ากับผู้ที่มิมีทักษะจากการปฏิบัติงานจริงอย่างการเป็นเกษตรกรที่ทำงานมาตั้งแต่เป็นเด็ก

ตัวอย่างเนื้อเพลง **กรู๊วว จบแล้ว/ นักร้อง: ก้อง ห้วยไร่**

“...เรียนจบนิติทำงานโรงงาน การบัญชีเลี้ยงลูกอยู่บ้าน คนได้งานคือเด็กเกษตร เกียวข้าวรับจ้าง ไถนาสุด รับจ๊อบพิเศษ ศึกษาศาสตร์เอกต่างประเทศ แห่สาตให้แม่ แล้วเอาผ้าฝรั่ง...”

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของชาวชนบทที่ผิดหวังจากการยกระดับความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพด้วยการศึกษาในระดับปริญา และมีลักษณะปฏิเสธมูลบทในสังคมที่ให้คุณค่าแก่ใบปริญา โดยไม่ได้คำนึงถึงเรื่องศักยภาพในการพัฒนาวิชาชีพอย่างจริงจัง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาในระดับสูงไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่ามีศักยภาพที่แตกต่างไปจากผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระดับนั้น

2.2.5 การเข้ารับการศึกษาดูแลกับความยากลำบากของครอบครัว ผู้ประพันธ์เพลงกล่าวว่า การสนับสนุนการศึกษาเป็นภาระหนักทำให้ครอบครัวต้องเสียสละร่างกายและทุนทรัพย์ ทำให้ครอบครัวได้รับความยากลำบากและผลกระทบมาก ลักษณะการสนับสนุนรวมทั้งที่ผู้ถ่ายทอดเนื้อเพลงเป็นฝ่ายรับการสนับสนุน และเป็นฝ่ายทำงานส่งเสียสมาชิกในครอบครัวให้ได้รับการศึกษา เมื่อรายได้ไม่พอเพียงกับวิถีชีวิตการพัฒนาการศึกษาของคนในครอบครัวยังเป็นเหตุให้ต้องออกไปใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมอย่างเหน็ดเหนื่อย รวมไปถึงการประกอบอาชีพโสเภณีอันไม่พึงปรารถนาตามจารีตประเพณีด้วย การสำเร็จการศึกษาจึงเป็นการเรียกรอยยิ้มคืนมาจากความเศร้าหรือความเหงา เป็นการขับเหงื่อหรือขับน้ำตาผู้สูญเสียให้เล่าเรียนโดยถูกปล่อยให้ทำงานในภาคการเกษตรกันตามลำพัง โดยขาดแรงงานของคนหนุ่มสาว ความสุขแบบสังคมเกษตรที่ทำงานเพียงแค่สร้างความมั่นคงทางอาหารและปัจจัยสี่ของครัวเรือนก็หมดไป ตัวอย่างเนื้อเพลง **ปริญาเพื่อแม่/ นักร้อง: แสตมป์**

“...ฝากใจไว้กับบ้านนา แต่ตัวฉันต้องจากลา ไปพร้อมรถไฟสายใต้ หยาดเหงื่อที่แม่เสียไปเปลี่ยนมาเป็นค่ารถไฟ แลกใบปริญาจะไม่ลืม น้ำตาของแม่ที่รินไหล เหงื่อท่วมกาย ส่งลูกได้จนถึงวันนี้...”

จากตัวอย่างข้างต้น มีการสะท้อนภาพการลงทุนทั้งร่างกายและแรงใจของแม่ผู้อยู่ในภาคการเกษตรที่ได้รับผลตอบแทนน้อย จึงต้องหมกทำงานอย่างหนักเพื่อให้พอกับค่าใช้จ่ายในการส่งลูกเรียนชั้นสูง และสะท้อนให้เห็นด้วยว่าการศึกษาทำให้การผลิตของภาคการเกษตรมิใช่เป็นไปเพื่อความมั่นคงทาง

อาหารของครอบครัวอย่างเดียว แต่ต้องเพิ่มการผลิตเพื่อหาทุนมาตอบสนองวิถีชีวิตในสังคมแห่งความทันสมัย และยังทำให้คนในครอบครัวต้องแยกย้ายกันไปสร้างทุนตามศักยภาพ

2.2.6 เกณฑ์ด้านระดับศึกษาสร้างปัญหาให้กับชาวชนบทในการหางานทำและขาดโอกาสก้าวหน้าในสายงาน ผู้ประพันธ์เพลงชี้ว่าตัวแปรทางด้านระดับการศึกษาเป็นเหตุให้ชาวชนบทที่มีวุฒิการศึกษาน้อยต้องประสบปัญหาในการหางานที่ดีทำในภาคอุตสาหกรรมและบริการ ต้องทำงานหนักและมีสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่น่าพึงพอใจ การที่สังคมยึดเกณฑ์แบ่งแยกคนด้วยเกณฑ์ด้านการศึกษาในระบบทำให้คนชนบทที่เสียเปรียบด้านการศึกษาต้องประสบปัญหากลายเป็นคนมีศักยภาพทางปัญญาน้อย ต้องจัดอยู่ในกลุ่มที่ต้องยอมให้อาเปรียบในด้านแรงงาน อยู่ใต้การปกครองของระบบอุตสาหกรรม ต่อให้ใช้เวลาเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่กลับไม่มีศักยภาพเป็นที่ยอมรับและต้องใช้แรงงานอยู่ดี ทั้ง ๆ ที่บุคคลมีคุณค่าต่อครอบครัวและสังคมเกษตรอย่างมาก สังเกตได้จากเนื้อเพลงที่รื้อคอยการกลับมาของลูกหลาน

ตัวอย่างเนื้อเพลง **คนโรงงานจงเจริญ/ นักร้อง: ก้อง ห้วยไร่**

“...เป็นคนอีสาน เข้ามาขายแรงที่เมืองไกล ความฮัปลหลายมีวุฒิ ม.ปลายติดตัวมาหอบหิ้ว ความหวัง ความฝันความจนเข้าเมืองฟ้า เด็กน้อยบ้านนา สีเอามาแปรรูปเป็นความสำเร็จ...”

“...อดเอาก็กน้อย แนน้ออีกแม่ื่อพ่อ ลูกหลานยังคิดต่อ คอยวันเมอบ้านเฮา...”

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นผลสัมฤทธิ์จากการเรียนในระบบจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งใช้เวลาเรียนให้สำเร็จอย่างน้อย 15 ปี เมื่อนำมาเทียบศักยภาพในการทำงานยังอยู่ในระดับผู้ใช้แรงงาน แทนที่จะเป็นผู้ใช้ความรู้ และผู้เรียนเองก็ประเมินตนเองว่าเป็นผู้มีความรู้ต่ำ ดังถ้อยคำที่ว่า “ความฮัปลหลายมีวุฒิ ม.ปลายติดตัวมา” เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานสังคมสมัยใหม่ในเมืองกรุงซึ่งเป็นสังคมในอุดมคติที่จะทำให้เป้าหมายการยกระดับทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่รอคอยอยู่ข้างหลังให้เป็นจริง การยังเรียกตนเองว่า “เด็กน้อยบ้านนา” แสดงว่าการศึกษาไม่สามารถพัฒนาให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองเป็นเหตุให้ยอมถูกเอารัดเอาเปรียบได้ ทั้งยังต้องอาศัยแรงผลักดันสู่ความสำเร็จจาก “ความหวัง” “ความฝัน” และ “ความจน” เป็นหลัก โดยไม่สามารถใช้วุฒิการศึกษาที่ตนมีเป็นจุดแข่งขันให้ได้รับโอกาสในการทำงานได้

2.2.7 บัณฑิตบางคนไม่มีคุณธรรม ผู้ประพันธ์เพลงเล่าถึงพฤติกรรมของผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับสูงเป็นบัณฑิตแล้ว แต่ขาดคุณธรรมและจริยธรรมต่ำ ขาดสำนึกความรับผิดชอบต่อผู้อื่น จึงไม่มีคุณสมบัติเป็นปัญญาชนที่พึงเคารพนับถือ เช่น หักหลังคนรักที่ส่งเสียให้เรียน เอาความฉลาดและอัจฉริยภาพการศึกษาระดับปริญญาเอกมาหลอกลวงหญิงให้รัก เป็นต้น ตัวอย่างเนื้อเพลง **หล่อรวยอันตรายนักร้อง: ศุภลักษณ์ มารีศรี**

“...เขาเอาดีกรีของคน ป.เอก บวกเลขความดี ฉันคนปอสักหลง เอออวยเพ็งได้บทเรียนที่มีค่า ลั่น เกือบจนเสียมวย ยิ่งหล่อยิ่งรวย ยิ่งอันตรายน...”

จากตัวอย่างข้างต้น ข้อความนี้มีมูลมาจากความคาดหวังของสังคมที่ว่า การศึกษาจะสามารถพัฒนาคนให้มีความรู้และคุณธรรมจริยธรรมในการสร้างสรรค์สังคม แต่ภาพตัวแทนที่นำเสนอในเพลงกลับเป็นปมขัดแย้งสำคัญระหว่างความคาดหวังกับประสบการณ์อันเลวร้ายที่ตัวละครได้รับจากผู้เรียนจบชั้นสูงสุดคือ ปริญญาเอก ซึ่งมีคุณสมบัติเพียบพร้อม อีกนัยหนึ่ง ข้อความนี้เป็นการท้วงติงค่านิยมนับถือคนตามสถานภาพที่มองเห็นภายนอก แต่ให้ยึดคุณสมบัติทางจิตใจเป็นหลัก จึงเป็นการตำหนิอุดมการณ์วัตถุนิยมด้วยจิตนิยมซึ่งเป็นอุดมการณ์ของสังคมชนบทไทย

7. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยที่น่าเสนอในเพลงลูกทุ่ง โดยศึกษาจากเพลงลูกทุ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2507 จนถึง 2562 จำนวน 156 เพลง ที่เจาะจงเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างเพราะมีเนื้อเพลงสื่อถึงประเด็นความคิดด้านการศึกษาในสังคมไทย จากเว็บไซต์สารบบหนังสือดนตรีต่าง ๆ และเอกสารเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่ง กรอบแนวคิดหลักของการวิจัยที่ใช้ศึกษาคือ การนำเสนอสัญลักษณ์ภาพตัวแทนตามทัศนะของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 2003) ที่มองว่าวาทกรรมทำให้เกิดการเลือกนำเสนอโครงสร้าง และรูปแบบการจัดโครงสร้างทางภาษาตามทัศนคติ คุณค่า อุดมการณ์ อารมณ์ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อโลก

ผลการวิจัย พบว่า ภาพตัวแทนส่วนใหญ่เป็นการตอบสนองในทางยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา โดยมีภาพตัวแทนที่ยอมรับวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา จำแนกได้เป็น 7 ชุดความคิดเรียงลำดับตามจำนวน ภาพตัวแทนที่พบจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์กำหนดระดับทางสังคม 2) การเข้าศึกษาในระบบทำให้มีความสุขจากการได้พบรัก 3) การเรียนต่อในระดับสูงขึ้นยิ่งมีอนาคตที่ดีขึ้น 4) การใช้อุปลักษณ์เชิงมนต์ศันด้านการศึกษามาเทียบเคียงการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต 5) การไปศึกษาเล่าเรียนเมืองหลวงหรือเขตเมืองเป็นการลงทุนที่ไม่สูญเปล่า 6) มหาวิทยาลัยรวมค่าแห่งเป็นเป้าหมายในอุดมคติของชาวชนบท และ 7) การศึกษาทำให้ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตและมีโอกาสอยู่ในเมืองหลวงที่ทันสมัย ส่วนภาพตัวแทนที่ต้านวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา จำแนกได้เป็น 7 ชุดความคิดเรียงลำดับตามจำนวนภาพตัวแทนที่พบจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) การไปเรียนแล้วเสียคนหรือเอาดีไม่ได้ 2) สถานะของครูในสังคมชนบทไม่ดี 3) คุณภาพการศึกษาในชนบทยังไม่ได้มาตรฐานและขาดประสิทธิภาพ 4) การวิพากษ์ปณิธานหรือความเป็นบัณฑิตว่าไม่มีคุณค่าหรือไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เท่าการเรียนรู้ในชีวิตจริง 5) การเข้ารับการศึกษาดูแลกับความยากลำบากของครอบครัว 6) เกณฑ์ด้านระดับศึกษาสร้างปัญหาให้กับชาวชนบทในการหางานทำและขาดโอกาสก้าวหน้าในสายงาน และ 7) บัณฑิตบางคนไม่มีคุณธรรม

8. อภิปรายผล

ผลการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายเพื่อให้เกิดแนวทางการพิจารณาได้กว้างขวางยิ่งขึ้นโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ผลการปฏิบัติการทางวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาที่มีผลต่อชาวชนบทไทย 2) อุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา 3) บทบาทของเพลงลูกทุ่งที่ช่วยการประสานวาทกรรมไม่ให้นำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคม

1. ผลการปฏิบัติการทางวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาที่มีผลต่อชาวชนบทไทย

การพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความทันสมัยนั้น เป็นการยอมรับวาทกรรมดังกล่าว ทำให้ทราบว่าการศึกษาที่รัฐบาลไทยรับเอาแนวคิดการพัฒนาเพื่อสร้างความทันสมัยให้แก่สังคมไทยจากประเทศมหาอำนาจตะวันตกมาเป็นแกนหลักในการสร้างแผนปฏิรูปประเทศให้ก้าวสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่เป็นชาวชนบทในวัฒนธรรมสังคมเกษตรกรรมต้องปรับปรนค่านิยม อุดมการณ์ ตลอดจนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้ดำรงไปได้กับกระแสวาทกรรมการพัฒนาแบบตะวันตกที่เข้ามาควบคุมชีวิตแทบทุกด้าน ในขณะเดียวกันก็

ปฏิบัติการกีดกัน กดทับ จับผิดวาทกรรมของสังคมเกษตรกรรมที่ฝังรากลึกมาแต่เดิม จนวาทกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างความทันสมัยสามารถแย่งชิงพื้นที่ส่วนใหญ่ทางความคิดไปได้ และลงมือกำกับควบคุมโลกทัศน์ของชาวชนบทให้สอดคล้องกับทิศทางที่จะอำนวยความสะดวกให้กับระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกรรมผ่านวาทกรรมด้านการพัฒนาศึกษา แม้ว่าเพลงลูกทุ่งที่นำมาศึกษานี้ส่วนใหญ่เป็นเพลงในยุคหลังสมัยใหม่ที่ชูความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีภาษาถิ่น และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนผสมของเพลงแล้ว แต่ถ้อยคำที่พบว่าการผลิตซ้ำมากจนเป็นวิถีปฏิบัติของการแต่งเพลงลูกทุ่งคือ การใช้ถ้อยคำดูถูกตัวเองว่าต้อยต่ำ การเขม็งวดต่อตัวเอง การเจียมตัวฐานะของตัวเอง ผลจากปฏิบัติการทางวาทกรรมดังกล่าว สอดคล้องกับความคิดของ มิเชล ฟูโกต์ ที่มองว่าวิธีการเหล่านี้เป็นลักษณะของการสยบยอมต่ออำนาจผ่านการรู้จักตัวเอง¹⁶

2. อุดมการณ์ในภาพตัวแทนการตอบสนองของชาวชนบทต่อวาทกรรมการพัฒนาการศึกษา

จากการจัดลำดับชุดความคิดที่ยอมรับวาทกรรมพัฒนาการศึกษาฯ แสดงให้เห็นว่าชุดความคิดของภาพตัวแทนที่นำเสนอในเพลงลูกทุ่งมากที่สุด คือ ระดับการศึกษาเป็นเกณฑ์กำหนดระดับทางสังคม รองลงมาคือ การเข้าศึกษาในระบบทำให้มีความสุขจากการได้พบรัก และการเรียนต่อในระดับสูงขึ้นยังมีอนาคตที่ดีขึ้นซึ่งชุดความคิดที่โดดเด่นทั้งสามนี้บ่งชี้ถึงอุดมการณ์สนับสนุนการปกครองของชนชั้นนายทุน การสร้างชนชั้นกลางจาก การศึกษาเสมือนว่าเป็นบันไดเลื่อนขึ้นทางสังคมแบบตะวันตกนิยม สอดคล้องกับผลการศึกษาของจินตนา ดำรงค์เลิศ (2533)¹⁷ ที่ระบุว่าเพลงลูกทุ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับอุดมการณ์อำนาจนิยมที่ต้องการให้ลูกหลานเป็น “เจ้าคนนายคน” เพราะตำแหน่งเป็นสิ่งที่ทำให้ได้มาซึ่งเงิน เพลงลูกทุ่งกล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาในแง่เป็นการเปิดโอกาสให้เป็นเจ้าคนนายคนมากกว่าเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาความรู้เพียงประการเดียว ความนิยมในอำนาจทำให้คนนิยมในใบปริญญา เพราะเชื่อว่าจะทำให้มีงานทำ มีเกียรติยศชื่อเสียงต่อไปในอนาคต พ่อแม่ส่งลูกมาเรียนหนังสือในเมืองกรุงนั้น ต้องการให้กลับไปช่วยพัฒนาบ้านเกิดเมืองนอน และผู้ชายที่สาวจะเลือกแทนชวานาผู้มีความรู้แค่ชั้นประถมปีที่ 4 นั้น ก็มักจะเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยหรือไม่ก็มีใบปริญญา¹⁸

นอกจากนี้แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของนายทุนเป็นทัศนคติของผู้ประพันธ์เพลงที่มาจากการได้เผชิญโดยตรงในบริบทการทำงานในวงการเพลง ซึ่งเป็นระบบธุรกิจทุนนิยมมาตั้งแต่แรกเริ่มวงการเพลงลูกทุ่ง เพราะชาวชนบทที่เข้ามาวงการนี้ไม่มีเงินทุนหรือเทคโนโลยีสื่อสารเป็นของตนเอง จึงต้องยอมจำนนต่อระบบที่นายทุนเป็นใหญ่และจะมีชื่อเสียงได้ต้องเข้ามาหาผู้ลงทุนในเมืองหลวงสอดคล้องกับแนวคิดของ ปิยลักษณ์

¹⁶ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น พิมพ์ครั้งที่ 6, 2560, หน้า 33.

¹⁷ จินตนา ดำรงค์เลิศ, วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 218-221

¹⁸ จินตนา ดำรงค์เลิศ, วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง, กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533, หน้า 218-221.

โพธิสุวรรณ (2561)¹⁹ ที่ว่า วงการเพลงลูกทุ่งถูกกำหนดโดยนายทุนที่ตอบสนองกลไกตลาดมาเป็นเวลานาน²⁰

3. เพลงลูกทุ่งมีบทบาทช่วยประสานวาทกรรมไม่ให้นำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคม

ชาวชนบทไทยที่ดูเหมือนยอมรับวาทกรรมการพัฒนาในฐานะพลเมืองที่ดีของรัฐ และถูกมองว่าเป็นคนอ่อนด้อยและอ่อนแอ นั้น ยังแสดงตนเป็นแนวต้านวาทกรรมใหม่และธำรงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยไว้อย่างแนบเนียน โดยมีเพลงลูกทุ่งเป็นช่องทางสะท้อนอารมณ์ ความคิด ทศนคติร่วมของชาวชนบทในการตอบสนองต่อกระแสวาทกรรมต่าง ๆ ในบริบทที่ลัทธิทุนนิยมเสรีข้ามชาติแผ่ขยายอำนาจครอบคลุมมาถึงชนบททั่วประเทศ เพลงลูกทุ่งได้สื่อสารภาพตัวแทนของความคับข้องใจ ความตึงเครียดเมื่อโครงสร้างของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจนถึงในระดับครอบครัว รวมทั้งช่วยให้ชาวชนบทรู้เท่าทันภาพฝันต่าง ๆ ที่วาทกรรมการพัฒนาฯ เสนอว่าจะนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าโดยเน้นด้านเศรษฐกิจที่มีระบบการศึกษาเป็นตัวเร่งให้บรรลุจุดหมายได้โดยเร็ว ทั้ง ๆ ที่ระบบการศึกษาของไทยยังไม่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาได้อย่างประเทศต้นแบบ และการพัฒนาการศึกษา ก็ไม่สอดคล้องกับพื้นฐานของสังคมชนบททำให้เกิดปัญหาความสูญเปล่าทางทรัพยากรที่ทุ่มไปกับการศึกษาทั้งในระดับครอบครัวและสังคม ซึ่งผลการวิจัยนี้ ก็พบชุดความคิดที่มองว่า การไปเรียนแล้วเสียคนหรือเอาดีไม่ได้ การเรียนในระดับปริญญาไม่ได้สร้างสมรรถนะให้คนได้อย่างแท้จริง ระบบการศึกษาในชนบทด้อยคุณภาพ และ การเล่าเรียนเป็นเหตุให้ครอบครัวประสบความยากลำบาก ดังนั้น จึงมีแง่มุมหนึ่งที่พบอยู่ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์วาทกรรมด้านการศึกษา คือ ลักษณะพลวัตของเพลงลูกทุ่งสามารถดำรงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยที่สั่งสมมายาวนาน รวมทั้งผสมผสานไปกับวัฒนธรรมกระแสนิยมต่าง ๆ ได้อย่างมีศิลปะ ทำให้เพลงลูกทุ่งมีบทบาทในการช่วยปรับปรนสังคมชนบทไทยเข้าสู่กระแส การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามพลวัตของวาทกรรมพัฒนาในยุคสมัยต่าง ๆ ได้โดยไม่ให้นำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง แต่มีช่องทางลดความกดดันด้วยลักษณะที่เปิดพื้นที่ให้เอกลักษณ์ของท้องถิ่น และเป็นทางระบายความคับข้องใจต่อระบบสังคมต่าง ๆ ของชาวชนบท ยิ่งไปกว่านั้น การที่ศิลปะเพลงลูกทุ่งมีฐานะเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยหมายถึงการตระหนักถึงศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรมของชาวชนบท อันเป็นหนทางที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาค ดังที่ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส (2547)²¹ กล่าวว่า การขาดศักดิ์ศรีทำให้เกิดความบีบคั้น เป็นทุกข์ภาวะ ขาดความภูมิใจและความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งสั่นคลอนสังคมในทุก ๆ ทางรวมทั้งทำให้เกิดความรุนแรงด้วย²² เพลงลูกทุ่งจึงเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยสามารถเผชิญสภาวะของการเปลี่ยนผ่านของกระแสวาทกรรมหลากหลายรูปแบบในโลกไร้พรมแดนได้โดยสันติ

¹⁹ ปิยลักษณ์ โพธิ์สุวรรณ. "ปฏิบัติการทางวาทกรรมในวัฒนธรรมสมัยนิยมผ่านเพลงลูกทุ่งไทย." กระแสวัฒนธรรม

19. ฉ. 36, (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561), หน้า 74-81.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-81.

²¹ ประเวศ วะสี, การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง, (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2547), หน้า 4)

²² อ้างอิงแล้ว, การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2547), หน้า 4.

9. เอกสารอ้างอิง

- จินตนา ดำรงค์เลิศ. *วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น* พิมพ์ครั้งที่ 6. 2560
- ประเวศ วะสี. *การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง*. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2547
- ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ. "ปฏิบัติการทางวาทกรรมในวัฒนธรรมสมัยนิยมผ่านเพลงลูกทุ่งไทย". *กระแสวัฒนธรรม* 19. ฉบับที่ 36 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561), หน้า 79.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. *แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556
- เมตตา สุตาจิตธอาภา. *ภาษาศาสตร์ประยุกต์: สหวิทยาการเพื่อการแก้ปัญหาด้านภาษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561
- ราชบัณฑิตยสภา. *พจนานุกรมศัพท์มานุษยวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2561
- วิทย์ วิศทเวทย์. *ปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2527; 110, อ้างถึงใน วิไล ตั้งจิตสมคิด, *การศึกษาไทย*, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2539
- ศิริพร ภักดีผาสุก. *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561
- สามชาย ศรีสันต์. *การศึกษาการพัฒนาในฐานะที่เป็นวาทกรรม*, หน้า 11. จากเว็บไซต์ <https://www.academia.edu/8914584>. สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2563
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. *กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2532
- Muthukumaraswamy. M.D., *Folklore as discourse*, 2006, p. 55, <https://books.google.com>. (accessed April 15, 2020).